

Privarea de libertate în Franța 1940-1946

Marie-Christine Hubert

„Țigani” trebuie identificați și urmăriți | Ordine de citație de reședință a „nomazilor” care trăiesc pe teritoriul celui de al treilea Reich | Internare în zona liberă | Internare în zona ocupată | După Eliberare | Viața cotidiană în lagăre | Cazuri de deportare din lagărele de internare franceze

➤ În Franța, două abordări diferite, dar paralele, coexistă, referitor la ceea ce s-a convenit a se numi „problema țigănească”. Abordarea franceză, care constă în a se recurge la internare, pentru a-i integra pe „țigani” în societatea majoritară prevalează asupra abordării germane a internării, ca primă etapă a unui asasinat colectiv. În așa fel încât, romii din Franța, spre deosebire de cei din alte țări ocupate de germani, nu vor fi exterminați în lagărul de la Auschwitz. Totuși, nu scapă nici ei de persecuții: familii întregi sunt internate în lagărele speciale din toată țara, în timpul și după ocupație.

INTRODUCERE

În timp ce în anii 1930, în Germania, „problema țiganilor”, era considerată ca fiind complicată, în măsura în care îngloba aspecte rasiale, sociale și culturale, autoritățile franceze – bazându-se pe o tradiție solid ancorată în resentimentul contra țiganilor - aplică o abordare mai mult sau mai puțin socială, pentru a încerca să rezolve „problema țiganilor”. Evitând să folosească public criterii rasiale, ele definesc foarte clar, în 1912, o categorie de populație numită „nomadă”, care, fără să-i numească, îi cuprinde doar pe „țigani”. Începând din acel moment, viața romilor în Franța devine din ce în ce mai grea. În 1940, primii „țigani” sunt internați în lagăre, atât în zona ocupată, cât și în zona liberă.

Aproape jumătate din populația „țigănească” de dinainte de război, cam 13.000 de persoane, a fost internată în lagărele speciale răspândite în toată țara. În afara privării propriu-zise de libertate, ei suferă și de boli și de foame și sunt obligați, adesea, să execute munci grele. În ciuda absenței documentelor atestând deportările masive, pe motive rasiale, în timpul războiului, chiar în partea ocupată a Franței, cel puțin 200 de „țigani” de origine franceză au fost asasinați la Sachsenhausen, Buchenwald și Auschwitz –Birkenau.

LAGĂRE DE INTERNARE PENTRU „ȚIGANI” ÎN FRANȚA, ÎN TIMPUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Ilustr. 1

(de Jo Saville și Marie – Christine Hubert, extras din
Buletinul Asociației copiilor ascunși, nr.8, martie 1998)
NB. Celelalte lagăre (destinate evreilor)
nu figurează pe această hartă.

* Departamente – în epocă

□ Principalele lagăre franceze pentru „nomazi”
■ Lagăre unde „țigani” și evreii au fost deținuți în același timp sau în perioade diferite

„Țigani” trebuie identificați și urmăriți

Ordine pentru citații de reședință a „nomazilor” care trăiesc pe teritoriul celui de al treilea Reich

Internare în zona liberă

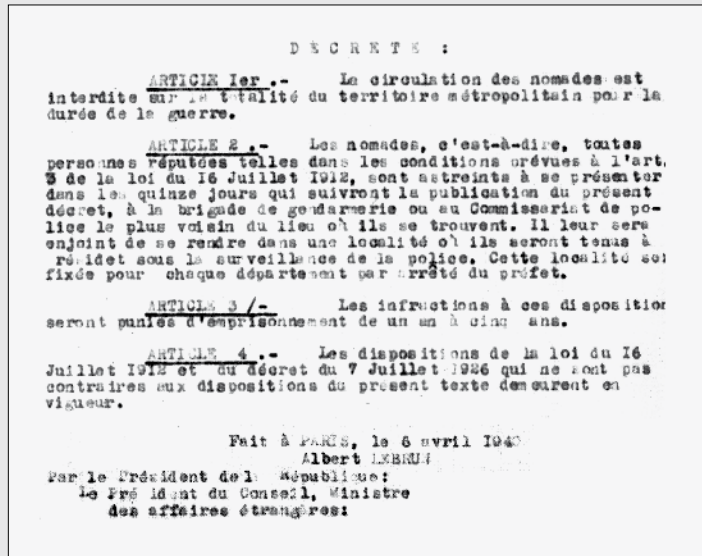
Internare în zona ocupată

Ilustr. 2

„Nomazii” în lagărul de la Montreuil-Bellay (departamentul Maine-et-Loire), 1944. Acest lagăr era cel mai important centru de detenție a „nomazilor” în Franța și a adăpostit până la 1.000 de persoane.

(După Hubert 1999, pag.76)

Ilustr. 3

Decretul –lege din 6 aprilie 1940. Articolul 1 este următorul : ”Circulația nomazilor este interzisă pe tot teritoriul metropolitan, pe durata războiului.”

(după arhivele departamentului Bouches-du-Rhone) (detaliu)

„ȚIGANII,, TREBUIE IDENTIFICAȚI ȘI URMĂRIȚI

Primii romi vin în Franța în secolul al XV-lea, dar trebuie să așteptăm sfârșitul secolului al XIX-lea pentru ca autoritățile să se intereseze de ei. În această perioadă, romii din principatele române, în sfârșit eliberați de jugul robiei, ajung în Franța și în alte țări din Europa de Vest. Mulți dintre ei întâlnesc cohorte de deja numeroase de nomazi (alți romi, muncitori sezonieri, vagabonzi, negustori ambulanti, cerșetori, boschetari) care rătăcesc prin satele franceze, în căutarea unei vieți mai bune, în timpul acestei perioade de dificultăți economice.

„Țigani” (adesea numiți „romanișeli”, „boemieni” sau „gitani”) sunt, în mod particular, stigmatizați. Li se reproșează toate crimele posibile sau imaginabile: furt, găinării, braconaj, escrocherii, răpire de copii și chiar răspândirea bolilor. Presa câștigă mult de pe urma acestor infracțiuni presupuse sau reale și contribuie la răspândirea unui sentiment exagerat de insecuritate în mintea oamenilor, în timp ce legile care ar fi trebuit să combată vagabondajul și cerșetoria se

dovedesc ineficiente pentru a stopa modul de viață nomad.

În 1895, guvernul face un recensământ general al tuturor „nomazilor, boemienilor, vagabonzilor.” Recenzează mai mult de 400.000 de persoane intrând în această categorie, dintre care 25.000 de „nomazi,, călătorind în bande, în caravane. La presiunea opiniei publice, legislatorul elaborează, între 1907-1912, legi noi, vizând identificarea „nomazilor,, și urmărirea tuturor mișcărilor lor.

Pe 16 iulie 1912, guvernul promulgă o lege vizându-i, în mod special, pe romi, chiar dacă ea se aplică tuturor nomazilor. Legea referitoare la exercitarea profesiilor ambulante și reglementarea circulației nomazilor stabilește trei categorii de persoane itinerante : ”negustorii ambulanti,, , „comercianții din târguri” și „nomazii”. Articolul 3 al legii definește categoria „nomazilor ,, și se referă direct la romi. Începând cu această dată, autoritățile franceze vor folosi un singur termen (cel de „nomazi”) pentru a-i desemna nediferențiat pe romi și „țigani” de toate felurile (Ilustr.4)

Această nouă categorie administrativă este supusă la multiple

constrângeri. Fiecare persoană în vârstă de 13 ani sau mai mult trebuie să aibă „un carnet antropometric de identitate,, care să precizeze situația familială și să aibă și două fotografii (față și profil), amprentele digitale și informații despre caracteristicile fizice. La fiecare oprire într-o localitate, titularul trebuie să-și vizeze carnetul, de către un funcționar, la venire și la plecare. În plus, capul familiei are o carte de grup, care indică situația de familie a tuturor persoanelor care călătoresc cu el. Vehiculele au o placă de control specială. Prefecturile și Ministerul de Interne țin de acum încolo registrele „nomazilor”. Autoritățile cunosc persoanele în cauză și pot să le urmărească deplasările. (Ilustr.5)

ORDINE DE CITAȚIE DE REȘEDINȚĂ „NOMAZILOR,, CARE TRĂIESC PE TERITORIUL CELUI DE AL TREILEA REICH

Odată cu războiul, lațul se strânge în jurul romilor, care – împreună cu comuniștii și străinii - vor fi, de fapt, primele victime din Franța ale conflictului. Bănuți de spionaj, sunt treptat excluși din societate

Ilustr. 4

„Legea privind exercitarea meseriilor ambulante și reglementarea circulației nomazilor.” „Sunt recunoscuți ca nomazi în vederea aplicării prezentei legi, oricare ar fi naționalitatea lor, toți indivizii care circulă în Franța, fără domiciliu, nici reședință stabilă, și care nu intră în niciuna dintre categoriile mai sus specificate, chiar dacă au surse de venituri sau pretind că au o meserie. Acești nomazi vor trebui să posede un carnet antropometric de identitate.”

(Ziar oficial din 19 iulie 1912)

Ilustr. 5

Carnet antropometric de identitate

(arhivele departamentului Bouches-du-Rhone)

și exilați – în mod eficient.

La 22 octombrie 1939, o dispoziție a comandamentului celei de a 9-a regiuni militare le interzice să călătorească în opt departamente din vestul Franței și să-și stabilească corturile în două departamente (1, Indre-et-Loire și Maine-et-Loire). Autoritățile militare invocă articolul 5 din Legea stării de asediu, din 9 august 1849, deja utilizat în timpul primului război mondial, pentru a justifica internarea „șiganilor” în „lagărele de triaj” și în „lagărele celor suspecti”.

La 6 aprilie 1940, un decret al președintelui Republicii interzice circulația nomazilor, pe tot teritoriul metropolitan, pe toată durata războiului. Acest text permite, de asemenea, plasarea celor în discuție în locuri supravegheate. Oficial, această măsură urmărește reducerea riscurilor de spionaj; în realitate, scopul său este de a-i constrânge pe „șigani” la sedentarizare (Ilustr.3)

Jandarmeria face un recensământ, mai întâi pentru „nomazii” cu carnet antropometric. Fiecare prefect publică, apoi, un decret prin care se ordonă celor în discuție să locuiască în localitatea din departamentul fiecăruia,

desemnată în vederea acestui scop. Deoarece nu s-a afectat nici un buget pentru aplicarea acestui decret, „nomazii” au fost autorizați să se deplaseze în anumite zone, pentru a-și găsi de lucru, pentru a-și câștiga existența. Invasia trupelor germane, în mai 1940, împiedică aplicarea decretului pe tot teritoriul țării.

INTERNARE ÎN ZONA LIBERĂ

Romii din Alsacia-Lorraine, după modelul evreilor, au fost expulzați către zona liberă, unde guvernul de la Vichy le impune prin citații - reședință sau îi internează în lagărele concepute inițial pentru a-i adăposti pe republicanii spanioli. Astfel, la 30 octombrie 1940, 376 de „șigani” erau deja deținuți în lagărul de la Argeles-sur-Mer (Pirineii Orientali), de unde vor fi transferați în lagărele de la Barcares și Rivesaltes și, în noiembrie 1942, în lagărul de la Saliers (Bouche- du- Rhone) (Ilustr.6,7)

În restul zonei libere, citațiile pentru reședință rămân normă. În realitate, soarta romilor depinde de bunăvoința prefectilor, care au dreptul să-i rețină pe toți « nomazii » pe care

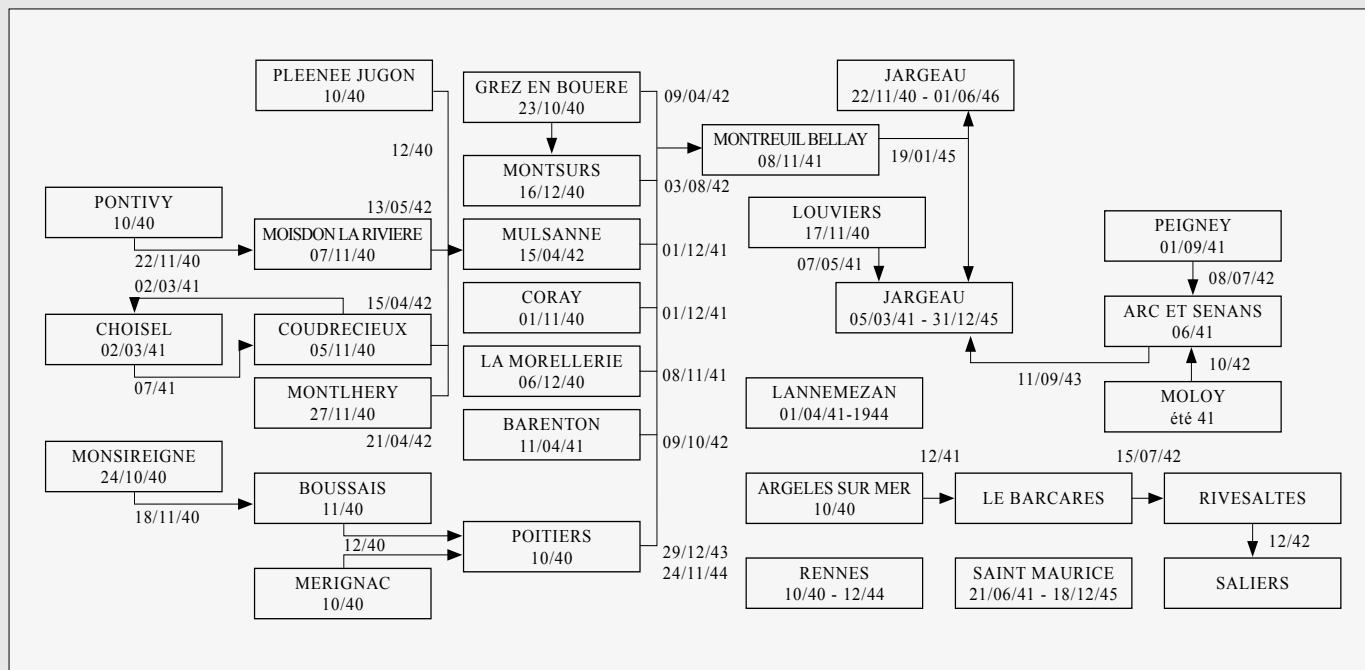
îi consideră « indezirabili ». Astfel, în aprilie 1941, prefectul din Hautes-Pyrenees îi adună pe toți « nomazii » departamentului, pe platoul de la Lanne-mezan, și îi închide într-un spital ruinat, păzit de jandarmerie.

Între octombrie 1940 și august 1944, cam 1.400 de « nomazi » sunt reținuți în două lagăre din zona liberă, doar pe baza deciziei Guvernului de la Vichy. Invasia de către germani a zonei, în noiembrie 1942, nu va avea nicio influență asupra vieții lor.

INTERNARE ÎN ZONA OCUPATĂ

La 4 octombrie 1940, înaltul comandament german din Franța ordonă transferul „șiganilor” care se găsesc în zona ocupată – în lagărele păzite de poliția franceză. Autoritățile franceze sunt abilitate să organizeze operațiunea, germanii se mulțumesc doar să dea câteva instrucțiuni : interdicția de a se separa familiile și obligația de a trimite copiii la școală.

Începând de la jumătatea lunii octombrie, guvernatorii militari regionali (Feldkommandanten) dau prefectilor

Ilustr. 6

Internarea „țiganilor” în Franța între 1940-1946: cronologia – lagăr cu lagăr a celor sosiți, a transferurilor și eliberărilor.

(după Hubert 1999, pag.68)

instrucțiuni asupra modalităților de aplicare a ordonanței și precizează, mai ales, persoanele vizate: „Vor fi considerați boemieni toate persoanele de naționalitate franceză și străină, fără domiciliu stabil și vagabondând în regiunea ocupată după obiceiul boemienilor (nomazi, negustori ambulanti), care au sau nu o carte de identitate sau un carnet antropometric.”

Spre deosebire de francezi, germanii îi definesc pe „țigani” în termeni foarte vagi. Ei aplică criteriile rasiale, dar și sociale. Persoanele nomade și sedentare, integrate sau nu în societate, sunt numite „țigani”. Știind că, din 1912, francezii nu recunosc oficial ca „țigani” decât persoanele având un carnet antropometric de identitate, germanii încearcă, în 1940, să impună (fără succes) propria lor definiție a „țiganului”.

Jandarmii nu aplică definiția germană decât atunci când efectuează arestări pe baza unui ordin al prefectului, din departamentul lor. Prefecții, dornici să respecte legalitatea, publicaseră, într-adevăr, un ordin de reținere, transformând un ordin german în text de lege franceză. Astfel, în ochii opiniei publice și a celor deținuți, responsabilitatea

internării era doar a autorităților franceze. Privarea de libertate a „țiganilor,, este o inițiativă germană, executată de autoritățile franceze.

De la 31 octombrie 1940, circa 400 de „nomazi” sunt internați în șase lagăre, situate în zona ocupată. Ritmul reținerilor se accelerează repede, după publicarea ordonanței germane pe 22 noiembrie 1940, interzicând exercitarea profesiilor ambulante, în 21 de departamente din vestul Franței. Totodată, romii sunt expulzați din zona de pe coastă, în același timp cu evreii și străinii. Germanii înșiși expulzează și rețin, în aceeași perioadă, toate persoanele pe care le considerau „țigani” : „nomazii” având cartele antropometrice de identitate, dar și „negustori ambulanti”, persoane sedentare cunoscute public ca fiind „țigani” și „asociali”, cum ar fi boschetarii și alți vagabonzi.

Aceste numeroase rețineri fac să apară necesitatea deschiderii unor lagăre mai bine structurate, pentru a primi pe „nomazii” internați în lagărele improvizate repede, în octombrie 1940. „Nomazii” reținuți la Merignac (Gironde) și Boussais (Deux-Sevres), de exemplu, sunt transferați în lagărul de la Rou-

te de Limoges la Poitiers (Viena). La sfârșitul lui 1940, zece lagăre adăpostesc circa 1.700 de „nomazi” și „negustori ambulanti”- internați (Ilustr.8,10-12).

În estul Franței, lagărele erau organizate începând din aprilie 1941. În departamentul Doubs, romii erau internați în vechile saline regale de la Arc-et-Senans: o construcție care face parte, astăzi, din patrimoniul UNESCO. În departamentul l,Yvonne, cei internați sunt închiși în curtea interioară a unei gări dezafectate din Saint-Maurice-aux-Riches-Hommes.

La sfârșitul lui 1941, în jur de 3.200 „nomazi” și „negustori ambulanti” sunt internați în 15 lagăre, dintre care principalele sunt : Jargeau (Loiret, Poitiers(Viena), Moisy-la-Rivière(Loire -Inferieure) și Coudrecieux (Sarthe).

În noiembrie 1941, germanii decid să reorganizeze aceste lagăre, pentru a scădea costurile de exploatare, pentru a reduce presiunea exercitată asupra gărzilor și a pune capăt nenumăratelor evadări. După modelul lagărelor de detenție pentru „țigani” (Zigeunerlager) din Germania și Austria, aceste lagăre sunt, de acum încolo, organizate pe o bază regională.

LAGĂRUL „MODEL” DE LA SALIERS (BOUCHES –DU-RHONE)

Lagărul de la Saliers (Bouches-du-Rhone) are o istorie particulară, pentru că el a fost conceput ca un instrument de propagandă. Într-o încercare de respingere a argumentelor presei elvețiene și americane – conform cărora prea mulți opozați ai regimului nazist mureau în lagărele de internare din sudul Franței – guvernul a decis să creeze lagăre „model”.

În urma eșecului lagărelor de la Noe și Recebédou (lagăre „spital” care au trebuit repede închise, datorită condițiilor prea proaste de detenție), s-a decis, în martie 1942, să se instaleze un lagăr destinat exclusiv „nomazilor”. Așezat în Camargue, unde există o oarecare tradiție „țigănească”, el seamănă cu un sat tipic din regiune. O dată în plus, inițiativa aceasta se soldează cu un eșec dur: pământul bătătorit se transformă în noroi când plouă, barăcile sunt infestate cu paraziți etc. Deținuții evadează în masă.

Ilustr. 7

Ilustr. 8

Intrarea principală a lagărului de la La Route de Limoges a Poitiers (departamentul la Haute –Vienne)

(după Hubert 1999, pag.74)

În acest context, a fost creat cel mai mare lagăr de detenție pentru „nomazi”: Montreuil - Bellay (Maine-et-Loire). Între aprilie și iulie 1942, deținuții din trei departamente diferite (lagărele de la Coudrecieux, Montlhery și Moisdon- la-Riviere) sunt transferați la Mulsanne (Sarthe). Pe 3 august 1942, cei 717 internați de la Mulsanne sunt transferați la Montreuil –Bellay pentru a-i întâlni pe cei veniți din alte două lagăre. Pe 18 august, numărul persoanelor deținute la Montreuil-Bellay atinge cifra record de 1.018 internați (Ilustr.2.)

În ianuarie 1943, cei 2.200 „nomazi” sunt internați în opt lagăre. Scăderea numărului de deținuți în momentul reorganizării lagărelor, se datorează eliberării „negustorilor ambulanti”.

DUPĂ ELIBERARE

Transferurile au continuat chiar după eliberare. Pe 19 ianuarie 1945, „nomazii” din Montreuil-Bellay sunt transferați în alte două lagăre. Chiar dacă unii dintre ei sunt eliberați, 734 de „nomazi” rămân deținuți în trei lagăre. În decembrie 1945, lagărele de la Jargeau și Saint-

Maurice sunt, în sfârșit, închise și cei de acolo – eliberați.

Spre deosebire de alte victime ale forțelor de ocupație, romii nu au fost eliberați sistematic după vara lui 1944 și nici chiar după 8 mai 1945. După modelul guvernului de la Vichy, noile autorități franceze consideră privarea de libertate a „nomazilor”, ca un prim pas către sedentarizare. Corespondența între inspectoratul general al lagărelor și inspectoratul general al serviciilor administrative este foarte instructiv: cele două părți gândesc la fel - internarea ar fi trebuit să fie înlocuită de citații pentru reședință. Această jonglerie permite autorităților să rămână în legalitate, în măsura în care decretul care permitea citarea „nomazilor” pentru reședință era încă în vigoare.

Va trebuie așteptată legea din 10 mai 1946 – care fixa data legală a încetării ostilităților și abroga de facto – decretul din 6 aprilie 1940 – pentru ca autoritățile să accepte să-i elibereze pe romi necondiționat. Alliers - ultimul lagăr de internare pentru „nomazi” - își închide definitiv porțile la 1 iunie 1946.

Luarea în considerare a numeroaselor transferuri - unele persoane

fuseseră deținute succesiv în patru sau cinci lagăre - permite să se reexamineze scăderea numărului de romi deținuți în Franța. Până în 1992, numărul de 30.000 era, în general, acceptat. O nouă cifră a fost avansată după analiza registrelor de lagăr păstrate în arhivele departamentale și mai exact – cifrele lagăr cu lagăr. Fiind atenți ca să nu numărăm de mai multe ori aceleași persoane, am ajuns la un total de 4.600 internați în zona ocupată și 1.400 în zona liberă, deci un total de 6.000 deținuți. Unele registre fiind incomplete, se poate presupune că între 6.000 și 6.500 de persoane au fost reținute ca „nomazi” în 30 de lagăre de internare franceze, adică în jur de jumătate din populația romă prezentă în Franța, în 1939 (Ilustr.1)

VIAȚA COTIDIANĂ ÎN LAGĂRE

Romii din Franța sunt reținuți la ordinul germanilor, în colaborare cu autoritățile franceze și cu sprijinul majorității populației, care rămâne perfect indiferentă față de soarta rezervată deținuților.

Mai mult de 90 % dintre cei în

Ilustr. 9
Deținuți „țigani” în lagărul de la Rivesaltes.
(extras din Hubert 1999, pag.67)

Ilustr. 10
Barăci care serveau de locuință pentru „nomazii” din lagărul de la La Route de Limoges la Poitiers (Vienne)
(Arhivele Naționale, secțiunea Fotografii (NAps), F7 15109, 6 ianuarie 1942)

discuție au naționalitate franceză. Mulți romi străini se pare că părăsiseră țara la începutul războiului, dar unii dintre ei sunt reținuți în lagărele din sudul Franței (mai ales la Gurs).

Una dintre principalele caracteristici ale internării romilor constă în ceea ce familiile nu au fost separate. Contrar a ceea ce s-a petrecut cu evreii, bărbații nu au fost separați de nevestele și copiii lor. Integritatea celulei familiale este perfect respectată și copiii reprezintă 30-40 % din numărul celor reținuți.

Romii au petrecut cei șase ani de detenție în condiții cu totul îngrozitoare. Adesea, lagărele erau construite pe o câmpie sau pe o coastă de deal și la cheremul stihilor (este cazul, mai ales, a lagărului de la Lannemezan). Erau prost echipate, chiar insalubre. Nefiind concepute pentru acest scop, locațiile devin repede de nelocuit. Paturile nu au nici plăpumi, nici pleduri. Barăcile sunt infestate cu purici și păduchi. În Haute-Marne, „nomazii” sunt internați într-un fort dezafectat care nu avea nici uși, nici ferestre, nici apă curentă. La Mulsanne, acoperișul cabanelor însemna pur și simplu, o tablă ondulată : asta făcea să fie ger - iarna și cumplit de cald - vara.

Când puteau, romii preferau să trăiască în caravanele lor, mai degrabă, decât în barăcile insalubre și care se potriveau prea puțin cu modul lor de viață.

Romii suferă de frig, pentru că nu mai au îmbrăcăminte. Pe a lor au lăsat-o în caravane, care, în general, au fost abandonate pe marginea drumului, după arestarea proprietarilor lor. Neavând combustibil, deținuții de la Moisdon-la-Riviere sunt obligați să -și ardă podelele barăcilor, pentru a se încălzi.

Conform precizării multor rapoarte, ei suferă și de foame. În unele lagăre, ca la Coray, de exemplu (Finistère), administrația nu ia nicio măsură pentru a le asigura hrana. Bărbații muncesc în afara lagărului, în timp ce femeile și copiii trebuie să rămână înăuntru, pentru a fi descurajată orice tentativă de evadare. Pe de altă parte, bugetul prevăzut este insuficient sau fondurile sosesc prea târziu, mai ales în primele luni.

Internarea este cu atât mai grea cu cât „nomazii” trebuie să se descurce singuri. Spre deosebire de alte categorii de deținuți, ei nu primesc nici un ajutor din afară. Ei nu pot conta pe familia lor, reținută acolo cu ei sau prea săracă pen-

tru a-i ajuta, și nu beneficiază de niciun sprijin din partea organizațiilor de caritate (care au făcut atâtea pentru alte categorii de internați). Deci, ei nu pot să-și completeze rațiile lor, cum o fac alți deținuți. Doar Crucea Roșie și Ajustorul Național și una sau două fundații religioase le vin în ajutor, punctual și doar în cazuri izolate. Dar, în ciuda acestor lucruri, formele grave de cașexie și edeme - atât de răspândite în alte părți - nu sunt numeroase (Ilustr.2,6-13).

Internarea forțată nefiind o inițiativă a autorităților franceze, ele profită de acest lucru pentru a încerca să-i integreze pe „țigani” în societatea majoritară. Copiii sunt trimiși la școală, situată, în general, în perimetrul lagărului. În lagărele de la Alliers și Salliers, orfanii și copiii abandonati sau separati temporar de părinți sunt dați în grija organismelor de ajutor social sau a instituțiilor religioase. Autoritățile consideră că, o dată redați lor înșile, acești copii ar putea fi „socializați”, cu condiția să nu mai aibă niciun contact cu mediul lor de origine.

Pentru adulți, integrarea socială trece prin muncă. Dincolo de obligațiile și corvezile lor obișnuite, deținuții sunt

Ilustr. 11
Infirmeria lagărului de la Merignac(Gironde)
(NAps, F7 15099, 18 febr.1942)

Ilustr. 12
Interior din barăcile lagărului de la Merignac (departamentul Gironde)
(extras din Hubert 1999, pag.74)

determinați să execute munci și pentru întreprinderile particulare, în interiorul lagărului. Alții lucrează afară, în ferme sau exploatări forestiere, dar întotdeauna sub paza câtorva jandarmi. O parte din remunerația lor li se reține pentru a acoperi cheltuielile de întreținere.

Germanii rechiziționează această mână de lucru pentru Organizația Todt – care se ocupă de mai multe proiecte mari în țările ocupate, inclusiv Zidul Atlanticului – și, mai târziu, pentru Serviciul muncii obligatorii (STO). Numărul muncitorilor astfel recrutați este foarte mic, pentru că mulți deținuți reușesc să evadeze. Germanii, pe de altă parte, nu au chef să ia mână de lucru pe care o consideră „fără experiență și leneșă”.

Este extrem de dificil pentru romii să-și capete libertatea. Ei trebuie să aibă o casă sau dovada unui contract de închiriere, să fie acceptați de localitatea lor de reședință, să nu fi fost niciodată obiectul unei sancțiuni în lagăr și să obțină permisiunea prefectului departamentului (și, uneori, a autorităților germane) la sosirea și la plecarea lor. Odată eliberați, ei sunt citați pentru domiciliu, în virtutea decretului din 6 aprilie

1940. În cazuri extreme, populația ostilă romilor solicită și obține reinternarea lor. Romii fac tot ceea ce este omeneste cu putință pentru a scăpa. Lagărul de la Arc-et-Senans se închide în septembrie 1943, pentru că prea mulți oameni au reușit să evadeze de acolo.

CAZURI DE DEPORTARE DIN LAGĂRELE DE INTERNARE FRANCEZE

Din mai multe motive, naziștii nu au ordonat niciodată deportarea romilor din Franța la Auschwitz, în vederea exterminării lor. De asta, nu au avut loc niciodată deportări masive ale romilor, din motive rasiale. Totuși, unii dintre ei, deținuți în Franța, sunt trimiși către lagărele de la Sachsenhausen, Buchenwald și chiar Auschwitz-Birkenau. Pe 13 ianuarie 1943, 70 de bărbați, în vârstă de între 16 și 60 de ani părăsesc lagărul de la Route de Limoges à Poitiers, așa - zicând, după spusele comandantului lagărului, ca să muncească în uzine din Germania. De fapt, romii nu au pus niciodată piciorul într-o uzină germană. Ei au fost trimiși într-un lagăr din Royallieu à Com-

piegne, de unde vor fi transferați la Oranienburg- Sachsenhausen, pe 23 ianuarie. Pe 23 iunie, alți 25 de bărbați sunt trimiși la Compiègne. Pe 26 iunie, 23 dintre ei pleacă la Buchenwald. De ce ? Se pare că prefectura i-a trimis pe acești romi germanilor pentru a cruța muncitorii tineri și sedentarizați. Din momentul în care germanii înțeleg că bărbații respectivi nu sunt muncitori calificați, îi trimit în lagărele de concentrare.

După diverse rapoarte, care ar trebui coroborate încă și cu alte surse, evenimentele de la Poitiers nu au nimic excepțional în ele. Se pare că romii supuși ordinului de reședință, din zona liberă, au fost arestați de către autoritățile franceze, pe urmă trimiși germanilor, pentru a acoperi cotele de mână de lucru impuse de Berlin. Apoi, după modelul romilor din lagărul de la Poitiers, acești nefericiți au fost trimiși în lagărele de concentrare și nu în uzinele din Germania.

Registrele din lagărul de la Auschwitz-Birkenau atestă urmele a 40 de romi belgieni și francezi, deținuți în Franța între 1940-1943. Arestați în periferiile orașului Rouen (Seine- Inferieure), acești romi sunt mai întâi internați la Montlhery, pe urmă la Montreuil- Bellay.

Ilustr. 13 Lagăr la Saint-Maurice-aux-Riches-Hommes (departamentul l,Yonne) (NAps,F7 15110, iunie 1943)

Au fost eliberați în vara lui 1943 și citați pentru rezidență în zone din apropierea lagărului. Se întorc apoi în regiunea lor de origine, unde sunt prinși de germani, în toamna lui 1943, internați în barăcile de la Dossin la Malines(Belgia), apoi

deportați la Auschwitz, cu convoiul Z, în 15 ianuarie 1944. Convoitul cuprindea 144 de romi francezi.

Deportarea este făcută în virtutea „decretului de la Auschwitz” din 16 decembrie 1942, decret care prevedea

că toți „țigani” din Marele Reich trebuie să fie trimiși la Auschwitz-Birkenau. Este vorba de singura deportare a romilor - cunoscută, realizată pe pământ francez, din motive rasiale.

CONCLUZIE

Romii din Franța au scăpat de exterminare pentru că Franța nu făcea parte din Marele Reich. Dar nu au scăpat de detenție. Deși ordonată de autoritățile germane, această detenție este percepută de autoritățile franceze ca o ocazie nesperată de a atinge obiec-

tivul pe care ele și l-au asumat de la începutul secolului al XX-lea: să-i constrângă pe romi să se stabilească într-un loc, în măsura în care modul lor de viață nomad era perceput ca fiind singurul obstacol pentru integrarea lor în societate.

Așadar, autoritățile franceze au recurs la internare, ca și la alte

măsuri excepționale pentru a-i încuraja pe „nomazi” să se sedentarizeze, după ieșirea lor din lagăre, să-și dea copiii la școală, să-i determine pe adulți să lucreze, să se evanghelizeze și să capete ordine de rezidență. Autoritățile la putere, după eliberare, au urmat această politică ca fiind de la sine înțeleasă.

Bibliografie

Filhol, Emmanuel (2004) *La mémoire et l'oubli. L'internement des Tsiganes en France 1940-1946.* Paris: L'Harmattan | **Etudes Tsiganes (2/1995, Volume 6)** 1939-1946, France: *L'internement des Tsiganes* | **Hubert, Marie-Christine (with Peschanski, D. / Philippon, E.) (1994)** *Les Tsiganes en France 1939-1946.* Paris: CNRS Editions | **Hubert, Marie-Christine (1999)** *The internment of Gypsies in France.* In: Kenrick, Donald (ed.) *In the shadow of the Swastika. The Gypsies during the Second World War 2.* Hatfield: University of Hertfordshire Press, pp. 59-88 | **Kenrick, Donald / Puxon, Grattan (1974)** *Destins gitans. Des origines à la solution finale.* Paris: Calmann-Lévy | **Maximoff, Matéo (1993)** *Routes sans roulettes.* Romainville / Paris: Editions Matéo Maximoff | **Pernot, Mathieu (2001)** *Un camp pour les Bohémiens. Mémoires du camp d'internement pour nomades de Saliers.* Arles: Actes Sud